

צרעת הבית

כי תבואו אל ארץ כנען אשר אני נתן לכם לאחזה ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם: (ויקרא יד לד).¹

זאת התורה לכל נגע הצרעת ולנתק: ולצרעת הבגד ולבית: ולשאת ולספחת ולבהרת: להורת ביום הטמא וביום הטהר זאת תורת הצרעת: (שם נד-נז).²

ויקרא רבה פרשה יז סימן ו – איזו בשורה היא לבני ישראל?

"כי תבואו אל הארץ... ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם" (ויקרא יד לד). תני ר' חייא: וכי בשורה היא להם שנגעים באים עליהם?³ תני רבי שמעון בן יוחאי: כיון ששמעו כנענים שישראל באים עליהם עמדו והטמינו ממונם בבתיים ובשדות. אמר הקב"ה: אני הבטחתי לאבותיהם שאני מכניס את בניהם לארץ מלאה כל טוב, שנאמר: "ובתים מלאים כל טוב" (דברים ו י). מה הקב"ה עושה? מגרה נגעים בביתו, וכשהוא סותרו, מוצא בה סימא.⁴ שדהו נשדפת ומתוך שהוא הופכה, מוצא בה סימא.⁵

מסכת הוריות דף י עמוד א – בצרעת הבית בשורה וגזירה, בכחן משיח - לא

תנו רבנן: "אשר נשיא יחטא", יכול גזרה? תלמוד לומר: "אם הכהן המשיח יחטא". מה להלן לכשיחטא, אף כאן לכשיחטא.⁶ אמר ר' יוחאי: יכול גזרה, גזרה מהיכא תיתי? אמרי: אין, אשכחן, דכתיב: "ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם" (ויקרא יד לד) - בשורה היא להם שנגעים באים עליהם, דברי רבי יהודה; רבי שמעון אומר: פרט לנגעי אונסין; לאו אמר רבי יהודה בשורה? הכא נמי אימא גזרה היא! הלכך כתיב: אם.⁷

¹ ככה נפתחת פרשת צרעת הבית (פסוקים לג-נג) הבאה לאחר פרשת צרעת האדם והבגד (ולאחר תיאור טהרת המצורע). כבר מפשט הפסוק ניתן להבין שדין זה אינו נהוג אלא בארץ ישראל – ארץ אחוזתכם. ראו דברינו בדפים אחרים בפרשה זו בהם כבר דנו [בצרעת האדם, לשון הרע](#) ואף בהפטרות השבת [צרעת נעמן וגוחזי](#) שלחנו מימינו. והפעם נתמקד בנושא צרעת הבית.

² פסוקים אלה חותמים לא רק את פרשת צרעת הבית בה אנו עומדים, כי אם את כל פרשיות הצרעת למיניהן, בגוף וברכוש (עצמים, בגדים). הכל עניין אחד ותורה אחת ומי שמורה בנגעים חייב להכיר את כולם. כדברי התוספתא במסכת נגעים פרק א הלכה ב: "לא יראה את הנגעים עד שיהא בקי בהן ובשמותיהן. תלמוד לומר: זאת התורה לכל נגע הצרעת ולנתק ולצרעת הבגד ולבית ולשאת ולספחת ולבהרת ולהורות". בפירוש המשנה לרמב"ם למסכת נגעים פרק א הוא מבאר תוספתא זו וכותב: "כלומר, שלא יורה עד שיהא בקי בכל המראות הללו בהיקף העניינים ובידיעת השמות המורים על כל ענין מהם. דע עניינים אלו כי נפלאים הם מאד. וכבר נסתפק במנינים (עניינים?) הללו כל מי ששמעתי עליו או שראיתי דבריו, וכבר סייע אותנו ה' בהבנתו". ורש"י בפירושו לויקרא יג ד אומר בגילוי לב: "ועמוק אין מראה - לא ידעתי פירושו", אך רמב"ן מבקש לסייע לו: "והנה אנחנו יכולין לתקן הקושיא הזו". ואנחנו וודאי שלא זכינו למה שזכו רמב"ן ורמב"ם (ולוא נהיה כרש"י) ורק נלקט שבלים אחר הקוצרים (אמרה של הראב"ד) בעמק רפאים (ראו ישעיהו יז ה). וגם זאת, בנושא צרעת הבית בלבד, כאמור.

³ בבסיס שאלתו של ר' חייא עומדת ההשוואה עם פסוקים אחרים של "כי תבואו אל הארץ", כגון: "וכי תבואו אל הארץ ונטעתם על עץ מאכל" (ויקרא יט כג), פסוקים שבאים לציין דברים או מצוות חיוביים שחובה או זכות לעשותם עם הכניסה וההתנחלות בארץ. כשנבוא לארץ נזכה וניטע עצים, נקיים מצוות פסח דורות (שמות יב כה), נביא את העומר (ויקרא כג י), נקיים מצוות שמטיה (ויקרא כה ב), נקריב נסכים (במדבר טו ב) ועוד. ראו דברינו [קיום המצוות בארץ](#) בפרשת ראה שיעקר קיום כל המצוות הוא בארץ. אם כך, מה פשר "ונתתי נגע צרעת" בלשון "כי תבואו אל הארץ"? איזו מין בשורה זו?

⁴ ראו אגב להלכה, במסכת נגעים ראש פרק יב שמי שלוקח בית מן הגויים (מה שמתאים יותר לתקופה בה חיו יהודים לצד נכרים ולא לתקופת הכיבוש), ויש בבית נגע, מתחילים לספור את ימי הנגע מרגע הרכישה ע"י היהודי. התקופה בה היה הבית ברשות הגוי והיה בו נגע, אינה נחשבת. וכך מן הסתם גם היה בעת ההתנחלות בארץ. בית נגוע יכול להיות רק בית יהודי!

⁵ סימא הוא אוצר או מטמון (זה פירושו השם סימה?) וכן מביא רש"י בפירושו לפסוק: "ונתתי נגע צרעת - בשורה היא להם שהנגעים באים עליהם, לפי שהטמינו אמוריים מטמוניות של זהב בקירות בתיהם כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, ועל ידי הנגע נותן הבית ומוצאן". שים לב להשוואה עם שדה שנשדף (או נשרף) שזה איננו צרעת, אלא פגע אקלימי, שנת בצורת וכו'. דברים שנראים לאדם כרעה, הם בעצם לטובה ("לטובתי נשברה רגל פרת", ירושלמי הוריות ג ד, אבא יודן שמצא סימא). אך כל זה יוצר שוב בעיה עם שאר פסוקי "כי תבואו", שהרי באלה ודאי הכוונה איננה למשהו חד-פעמי, אלא לדבר מתמשך לאורך ימים ושנים. האם הנגעים יהיו רק בבתיים שהשאירו אחריהם הכנענים? ומה עם אלה שיבנו בני ישראל?

⁶ אפשר היה לפרש "אשר נשיא יחטא" שזו גזרה והכרח, אבל בא הדיקט מהפסוק "אם הכהן המשיח יחטא" ומלמד על נשיא: אשר נשיא יחטא - אם נשיא יחטא. אין זה הכרח ויש בידו להחליט אם יחטא אם לא. למרות השררה – הבחירה בידו. ואשריו ואשרי כולנו אם מודה ועוזב. ראו דברינו [אשר נשיא יחטא](#) בפרשת ויקרא.

⁷ הגמרא ממשיכה ושואלת, מאיפה בכלל הרעיון שדברים מסוימים באים בגזרה והכרח? ותשובתה מהעניין שלנו. מהפסוק "ונתתי נגע צרעת" ובפרט מפירושו של ר' יהודה: בשורה היא להם שנגעים באים עליהם. לא בסימן שאלה כמו בשם ר' חייא במדרש ויקרא רבה לעיל. יש אכן דברים שהם בבחינת גזירה (שהיא גם בשורה) ולכן אפשר היה לחשוב שכך גם ב"אשר נשיא יחטא". למסקנה, נשיא לא – בגלל ההיקש עם כהן משיח, אבל בנגעי צרעת הבית - כן. נראה שסימן שאלה קטן מפריד בין דברי ר' יהודה כאן (בלי סימן שאלה) ובין שאלתו של ר' חייא במדרש ויקרא רבה (עם סימן שאלה). אולי התגלגלה אמירתו של ר' יהודה התנא והשתנתה בפי ר' חייא שהוא אמר. ראו מדרש תנאים אחר, ספרא פרשה ה בפרשתנו שהמילה "וכי" היא בין סוגריים: "ונתתי נגע צרעת. א"ר יהודה: (וכי) בשורה היא להם שבאים עליהם נגעים, ר' שמעון אומר: ונתתי נגע צרעת פרט לנגעי אנסים". ואולי יש כאן מקום לחוקרים להתגדר בו.

מסכת בבא קמא דף פב עמוד ב – אין נדל"ן וצרעת הבית בירושלים

עשרה דברים נאמרו בירושלים: אין הבית חלוט בה,⁸ ואינה מביאה עגלה ערופה, ואינה נעשית עיר הנדחת, ואינה מטמאה בנגעים, ואין מוציאים בה זיזין וגזוזטראות, ואין עושין בה אשפתות, ואין עושין בה כבשונות, ואין עושין בה גנות ופרדסות חוץ מגנות וורדין שהיו מימות נביאים הראשונים, ואין מגדלים בה תרנגולין, ואין מלינין בה את המת. ... ואינה מטמאה בנגעים - דכתיב: "ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם" (ויקרא יד לד), וירושלים לא נתחלקה לשבטים.⁹

מדרש תנחומא (בובר) פרשת מצורע סימן י – איבוד האחיזה בבית

"כי תבואו אל ארץ כנען וגו' ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם" (ויקרא יד לד). ילמדנו רבינו: על כמה דברים הצרעת באה? כך שנו רבותינו: על אחת עשרה דברים הנגעים באים: על עבודה זרה, ועל ברכת השם, ועל גילוי עריות, ועל הגניבות, ועל לשון הרע, ועל עדות שקר, ועל הדיין המקלקל את הדין, ועל שבועת שוא, ועל הנכנס בתחום שאינו שלו, ועל החושב מחשבות של שקר, ועל המשלח מדנים בין אחים. ויש אומרים: אף על עין רעה.¹⁰ ואף¹¹ דורש כולן: על ע"ז מנין ... ועל ברכת השם מנין ... ועל גילוי עריות ... על הגניבות ועל שבועת שוא, שנאמר: "הוצאתיה נאם ה' צבאות ובאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר ולנה בתוך ביתו וכלתו ואת עציו ואת אבניו" (זכריה ה ד). ואיזה הוא דבר שמכלה עצים ואבנים? הוי אומר: זה צרעת, דכתיב: "ונתץ את הבית את אבניו ואת עציו" (ויקרא יד מה).¹² ועל עין הרע. אמר ר' יצחק: כיון שעינו של אדם רעה להשאל חפציו, אדם הולך ואומר השאילני מגלך, השאילני קרדומך, או כל חפץ, ואומר לו אין לי.¹³ מה עושה לו הקב"ה? מלקה ביתו בצרעת. הוא בא לכהן ואומר לו: כנגע נראה לי בבית. והוא מצוה: ונתץ את הבית וגו' (ויקרא יד מה). והכל רואין את כליו כשהן גוררין ומוציאין לחוץ ומפרסמין את כליו. והכל אומרים: לא היה אומר לא יש לי מגל? לא יש לי קרדום? הרי יש לו חפץ פלוני ופלוני ולא היה רוצה להשאל. והיה עינו צרה והוא מתפרסם. מנין? שכן הוא אומר: "יגל יבול ביתו נגרות פיוס אפוי" (איוב כ כח).¹⁴

⁸ לא נוהג בירושלים דין בתי עיר חומה לפיו הבית נחלט לקונה לצמיתות (אם לא נפדה בשנה הראשונה), אלא דין בתי עיר החצרים שנגאליים כשדה וחוזרים ביובל (ערכין לג ע"א). ראו בגמרא שם: "אין הבית חלוט בה - דכתיב: וקם הבית... אשר לו חומה לצמיתות לקונה אותו לדורותיו, וקסבר: לא נתחלקה ירושלים לשבטים". ירושלים, העיר אשר בליבה חומה, שדינה כדן עיר מוקפת חומה מימות יהושע בן נון לעניין פורים, שעל חומתיה מופקדים שומרים כל היום וכל הלילה - אין לה דין של עיר חומה לגבי נכסי דלא נידי. "שבית שקונה אדם בירושלים, אינו נעשה קניינו המוחלט" (שטיינזלץ בגמרא בבא קמא שם). וכל זאת, ודינים רבים אחרים ברשימה הנ"ל: "לפי שלא נתחלקה ירושלים לשבטים".

⁹ דינים רבים נוספים, המגבילים את דין צרעת או נגעי הבית, נלמדים מהפסוק: "בבית ארץ אחוזתכם". ראשית, שאין דין זה נוהג אלא בארץ (מה גבולות "הארץ" לעניין זה?). וגם זה, רק בבתי ישראל ולא בבתי עובדי כוכבים (יאמר לך ר' חייא: ודאי, כדי שלא יהרסו את הקירות שלהם וימצאו שם אוצרות) ונכנס לתוקף רק לאחר "ד שנה של כיבוש וחלוקה. ונחלקו לגבי בית הכנסת (ובית מדרש), ובית השותפים ובית אשה, ובית הבנוי באכסדיא על ארבע קורות ועוד. הכל כמפורט בהלכות טומאת צרעת לרמב"ם, פרק יד.

¹⁰ נחלקו רבותינו, על אילו ועל כמה דברים באים הנגעים. בתלמוד (סוטה טו ע"א, שבועות ח ע"א ועוד) - שבעה. בויקרא רבה יז - עשרה. וכאן, אחד עשר ועם עין הרעה שהיא עיקר דרשתנו להלן, שנים עשר. האם חשוב להרבות או להמעיט? וכאן על פ' המיקוד הוא על צרעת הבית.

¹¹ בדומה ללשון ההגדה: "אף פתח לו". הפמיניסטיית אולי תשמחנה, אך באמת, זה קיצור של "אתה" ואולי צריך לנקד: "אָפֶת".
¹² כבר פה, בגניבות ושבועות, נרמז עניין הבית. להלן, בעין הרעה, האדם מסתיר דברים בביתו, "מיחד ביתו לו" כדברי הגמרא ביאור יא ע"ב, ולכן הבית לוקה בצרעת והוא נאלץ להוציא את הכלים מביתו. אבל כאן, מדובר על גניבה ויותר מכך על שבועת שוא או שקר. מה עניין הבית לכאן? אדם בד"כ גונב או משקר ברשות הרבים. אבל את שללו ותוצאות שקריו הוא מביא הביתה. שם מאוחסן הרשע. ולכן המדרש מדבר על "בית הגנב", "בית האיש הנשבע לשקר". ראו כתר יונתן שמתרגם את הפסוק שלנו כך: "כי תבואו לארץ של כנען שאני נותן לכם לאחוזתה וימצא איש שבנה בית בגזילה ואתן נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם".

¹³ ראו הנוסח במקבילה בתנחומא הרגיל שהאיש שמסרב להשאל נוקט בלשון ארירה: "שעיניו של אדם רעה להשאל חפציו. אדם הולך ואמר ליה: השאילני מגלך, השאילני קרדומך, או כל כלי חפץ, והוא אומר: ארור הוא מי שיש לו מגל או קרדום". ארירה הולכת עם צרעת עוד מימי הראשון שלקה בצרעת - הנחש שפיתה את חוה (שמות רבה ג יג). וגם מידה כנגד מידה, כפי שממשיך מדרש תנחומא הרגיל שם: "ופלוני שלא רצה להשאל והיה עינו צרה להשאל והוא אומר שקערורות. אל תקרי שקערורות אלא ושקע ארורות. שהיה אומר ארור הוא ושקע ביתו וראו הכל ארורותו שנאמר (איוב כ) יגל יבול ביתו נגרות ביום אפ".

¹⁴ וכדאי לו למחר ולהוציא כליו לפני שהכהן חולט את הבית כנגוע שאז ייטמאו כליו, אותם כלים שלא רצה להשאלם (ראו משנה נגעים להלן). ראו מקבילה למדרש זה בויקרא רבה יז ב: "יגל יבול ביתו נגרות ביום אפ - יהיו גוררים ומוציאים. אימתי? ביום שיגרה הקב"ה אפן באותו האיש. הא כיצד? אדם אומר לחבירו: השאילני קב חטים, והוא אומר לו: אין לי. - קב שעורים. - אין לי. - קב תמרים. - אין לי. אשה אומרת לחברתה: השאילני נפה, והיא אומרת: אין לי. - השאילני כברה, ואומרת: אין לי. מה הקב"ה עושה? מגרה נגעים בתוך ביתו, ומתוך שהוא מפנה את כליו, הבריות רואות ואומרות: לא היה אומר אין לי כלום? ראו כמה חטים יש כאן, כמה שעורים, כמה תמרים יש כאן. ארור הבית שאלה בתוכו. רבי יצחק ברבי אליעזר מביאה מן המקרא: והנה הנגע בקירות הבית שקערורות - שקוע הבית באלה הקללות. לפיכך משה מזהיר את ישראל: כי תבואו אל ארץ כנען". הסימטת בפסוק "כי תבואו

מסכת חולין דף י עמוד ב – לא מאירים את הבית החשוד

והתנן: בית אפל, אין פותחין בו חלונות לראות את נגעו.¹⁵

מדרש תנחומא (בובר) פרשת תזריע סימן יד – עונש הדרגתי

"אדם כי יהיה בעור בשרו". קשה לפני הקב"ה לפשוט ידו באדם זה, אלא מתרה אותו ומלקה ביתו, שנאמר: "ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם" (ויקרא יד לד).¹⁶ חזר בו – יפה. ואם לאו – מלקה את בגדו, שנאמר: "והבגד כי יהיה בו נגע צרעת" (ויקרא יג מז). חזר בו – יפה, ואם לאו – באין על גופו, שנאמר: "אדם כי יהיה בעור בשרו".¹⁷

מדרש תנחומא (בובר) פרשת מצורע סימן יב – הארץ מה חטאה?

"כי תבאו ארץ ארץ פנען אָשֶׁר אָנִי נָתַן לָכֶם לְאַחֲזָה וְנָתַתִּי נֶגַע צָרַעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזְתְּכֶם" (ויקרא יד לד) – מה חטאת הארץ שלוקה? אלא בעון בני אדם הארץ לוקה, שנאמר: "אָרֶץ פְּרִי לְמַלְכָּה מֵרַעַת לְשִׁבִי בָּהּ" (תהלים קז לד). מפני מה היסורין באין לעולם? מפני הבריות שיראו ויסתכלו ויאמרו: מי שחטא הוא לוקה, ומי שלא חטא אינו לוקה. ולמה העצים והאבנים והכתלים לוקין? כדי שיראו הבעלים ויעשו תשובה.¹⁸

רמב"ם הלכות טומאת צרעת פרק טז הלכה י – שם משותף למטרה חינוכית

הצרעת הוא שם האמור בשותפות כולל עניינים הרבה שאין דומין זה לזה, שהרי לובן עור האדם קרוי צרעת, ונפילת קצת שיער הראש או הזקן קרוי צרעת, ושינוי עין הבגדים או הבתים קרוי צרעת. וזה השינוי האמור

אל ארץ כנען עומדת באופן ברור כנגד שיטת ר' יהודה (או חייא): בשורה היא להם שנגעים באים עליהם? התשובה היא: כן, כפי שכבר ראינו בגמרא הוריות ובכל המדרשים שנביא כאן. כן, אתם באים אל ארץ כנען. היזהרו שלא תעשו כמעשיהם ותלקו בצרעת. ראו סימן ה בהמשך ויקרא רבה שם שמדגיש את "ארץ כנען" שבפסוק: "שבעה עממים הם ואתה אומר: אל ארץ כנען? רבותינו אומרים: רמז: חם חטא – וכנען לקה. אף כאן: ישראל חוטאים והארץ מתקלקלת". ראו דברינו [כמעשה ארץ מצרים וארץ כנען](#) בפרשת אחרי מות.

¹⁵ עפ"י משנה זו אין צורך לפשפש בבית חשוד. ראו פירוש רש"י שם: "אין פותחין בית אפל – שצריך לפתוח לו חלונות לראות הנגע פוטרין אותו לגמרי כדכתיב (ויקרא יד) כנגע נראה לי בבית – לי ולא לאורי, שאם עמד במקום אפל וצריך שם להדליק את הנר אינו נגע". ראו מקבילה בגמרא סנהדרין צב ע"א: "אמר רבי זירא: אף אנו נמי תנינא: בית אפל אין פותחין לו חלונות לראות נגעו, שמע מינה". ושם מוצמד לדין זה אמרתו של רבי אלעזר: "לעולם הוי קבל וקיים", שפירושה: תצניע דברים ותקיים. אמנם בהמשך הגמרא בחולין שם יש הסתייגות לדין זה: "הני מילי היכא דלא איתחזק, אבל היכא דאיתחזק איתחזק". ראו גם תוספתא מסכת נגעים (צוקרמאנדל) פרק א הלכה ח: "בית האפל וחלונותיו מוגפות מפתחין לאותן חלונות ורואין את נגעו". וברמב"ם הלכות טומאת צרעת פרק יד הלכה ה: "בית אפל אין פותחין בו חלונות לראות את נגעו, אלא אם אין הנגע נראה בו טהור". (בעיונים בגמרא שטיינזלץ סנהדרין צב ע"א הנ"ל מובא נוסח אחר לגמרי של הרמב"ם, ראו שם).

¹⁶ ראו בגמרא חגיגה טז ע"א, אמנם בעניין אחר, לא צרעת אלא בהסתרת חטא בכלל: "שמא תאמר: מי מעיד בי? אבני ביתו וקורות ביתו של אדם, הם מעידין בו, שנאמר: כי אבן מקיר תזעק וכפיים מעץ יעננה (חבקוק ב יא)".

¹⁷ בסדר הכתובים באה תחילת צרעת האדם, אחריה צרעת הבגד ורק בסוף, צרעת הבית. אבל המדרש אומר: קרא את העניין מסופו לראשו. למה באה על האדם צרעת הגוף? כי ראה את הצרעת בבגדיו וכליו ולא שם על לבו. ולמה באה בבגדיו וכליו? כי באה עוד לפני כן בביתו ובקורותיו ולא שם על לבו. וכל זה הוא זכות לישראל, זכות שאינה שמורה לאומות העולם. ראו מדרש תנחומא (בובר) בהמשך פרשתנו סימן י: "אמר להם הקב"ה לישראל: ראו מה ביניכם לאומות העולם, כשהן חוטאין, בגופן אני נוגע תחילה, ואחר כך בבתיהם, שנאמר וינגע ה' את פרעה נגעים גדולים ואת ביתו (בראשית יב יז). אבל אם אתם חוטאים, בבתיכם אני נוגע תחילה, מניין? ממה שקראו בענין: כי תבואו אל ארץ כנען אשר אני נותן לכם לאחוזתה ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם". חזרנו שוב לסיעה החולקת על ר' יהודה ור' חייא ורואה בפסוק: "כי תבואו את ארץ כנען .... ונתתי נגע צרעת בבית", מציאות קבועה בארץ ולא משהו זמני ע"מ לזכות בזה של הכנענים. כי תבואו אל הארץ ותטעו עצים, ותעשו פסח דורות, ותשמרו שמיטה וכו' וגם "כי תבואו" של זהירות בכל אותם נגעים חברתיים שגורמים לנגעים ברכוש ובגוף כפי שראינו במדרש תנחומא לעיל: גילוי עריות, גניבות, לשון הרע, עדות שקר וכו'. ומה יעשו צדיקים ותלמידי חכמים "שממונם חביב עליהם מגופם" (חולין צא ע"א)? עוד בנושא זה שהאדם לוקה תחילה ברכושו ורק אחר כך בבגדיו ובגופו, ראו ויקרא רבה יז ד, גם הוא בפרשתנו שמרחיב עוד יותר ומדבר באופן כללי, גם לא בהקשר עם צרעת, על המוטיב: "אין בעל הרחמים נוגע בנפשות תחילה". ממי אתה למד? מאיוב ... ואף במחלון וכלילין כן: תחילה נגעה מידת הדין בממונם ואחר כך: וימותו גם שניהם מחלון וכלילין". ואיוב הוא אכן דוגמה טובה לעונש הדרגתי. ראו שם הדו-שיח של השטן עם הקב"ה.

¹⁸ ומה חטא הבית? מה חטאה הארץ שהיא לוקה בצרעת? התשובה שנותן המדרש היא ברוח מה שראינו עד כאן שהכל בשביל או בגין האדם: בגין האדם שחטא ובשביל האדם שילמד לקח ויעשה תשובה. לארץ אין שום קיום או הצדקת קיום משלה. פעם נוספת שלקחה הארץ היא במבול עד ש: "אפילו ג' טפחים שהמחרישה שולטת בארץ נימוחו". ראו דברינו [אם אדם חטא בהמה במה חטאה](#) בפרשת נח, ובפרט מדרש בראשית רבה כו ו שהבאנו שם, במשל הפדגוג שלא שמר כראוי על בן המלך. הטבע, העולם הדומם הצומח והחי שסביב האדם, הוא שמופקד על חינוכו. האדמה היא הפדגוג של האדם. וכך בדומה גם כאן במדרשים על הבית (הארץ) שלוקה תחילה. קללת האדמה השלישית, ואולי הראשונה, היא "ארורה האדמה בעבורך" בעקבות חטא עץ הדעת, עליה הרחבנו מעט בדברינו [אילני סרק ואילני מאכל](#) בט"ו בשבט וגם שם שאל המדרש, בראשית רבה ה ט: "אדם וחוה נחשו נכנסו לדין, ונתקללה הארץ עמהן, שנאמר: "ארורה האדמה בעבורך" (בראשית ג יז) ... ולמה נתקללה?". ראו דברינו שם והשווה את שלושת המקורות האלה. נחזור לצרעת הבית.

בבגדים ובבתיים, שקראתו תורה צרעת בשותפות השם,¹⁹ אינו ממנהגו של עולם, אלא אות ופלא היה בישראל כדי להזהירן מלשון הרע. שהמספר בלשון הרע משתנות קירות ביתו. אם חזר בו - יטהר הבית. אם עמד ברשעו עד שהותץ הבית - משתנין כלי העור שבביתו שהוא יושב ושוב עליו. אם חזר בו - יטהרו; ואם עמד ברשעו עד שישרפו - משתנין הבגדים שעליו. אם חזר בו - יטהרו; ואם עמד ברשעו עד שישרפו - משתנה עורו ויצטרע. ויהיה מובדל ומפורסם לבדו עד שלא יתעסק בשיחת הרשעים שהוא הליצנות ולשון הרע ... זו היא שיחת הרשעים שגורמת להן ישיבת קרנות וישיבת כנסיות של עמי הארץ וישיבת בתי משתאות עם שותי שכר. אבל שיחת פְּשָׁרֵי יִשְׂרָאֵל אינה אלא בדברי תורה וחכמה. לפיכך הקב"ה עוזר על ידן ומזכה אותן בה, שנאמר: "אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו ויקשב ה' וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי ה' ולחושבי שמו". סליקו להו הלכות טומאת צרעת.²⁰

מסכת נגעים פרק יב משנה ה – התורה חסה על ממונו של אדם

כיצד ראיית הבית? "ובא אשר לו הבית והגיד לכהן לאמר כנגע נראה לי בבית" (ויקרא יד לה). אפילו תלמיד חכם ויודע שהוא נגע ודאי, לא יגזור ויאמר: נגע נראה לי בבית, אלא "כנגע נראה לי בבית".²¹ "וצוה הכהן ופנו את הבית (ובטרם יבא הכהן לראות את הנגע ולא יטמא כל אשר בבית ואחר כך יבא הכהן לראות את הבית)" (שם שם לו) - ואפילו חבילי עצים ואפילו חבילי קנים דברי רבי יהודה. ר' שמעון אומר: עסק הוא לפנוי.²² אמר רבי מאיר: וכי מה מטמא לו? אם תאמר כלי עציו ובגדיו ומתכותיו? מטבילן והן טהורים! על מה חסה התורה? על כלי חרסו ועל פְּכוּ ועל טְפִיּוֹ.²³ אם כך חסה התורה על ממונו הבזוי, קל וחומר על ממונו החביב. אם כך על ממונו, קל וחומר על נפש בניו ובנותיו. אם כך על של רשע, קל וחומר על של צדיק.²⁴

תוספתא מסכת נגעים (צוקרמאנדל) פרק ו הלכה א – לא היה ולא עתיד להיות

בית המנוגע לא היה ולא עתיד להיות. למה נכתב? אלא לומר לך: דרוש וקבל שכר. ר' אלעזר ברי' שמעון אומר: מקום היה בתחום עזה והיו קורין אותו חורבתה סגירתה. ר' שמעון בן יהודה איש כפר עכו אומר: מקום היה בגליל שהיו מציינין אותו, שהיו אומרים אבנים מנוגעות היה בו. וירושלם אינה מטמאה בנגעים. אמר ר' יהודה: אני לא שמעתי אלא בבית המקדש בלבד.²⁵

¹⁹ היינו שאין זו צרעת במובן הטבע והמדע, רק שם משותף שהתורה נתנה על מנת ליצור קשר עם צרעת הגוף. רמב"ם הולך בדרכו של המדרש, אבל רואה בכל העניין של הצרעת, בפרט זו שבבגד או בבית, דבר מופלא וייחודי לעם ישראל. אם נחזור לחלק ההלכתי בראשית דברינו, זה שבבית נכרי אין צרעת – זה הדבר הטבעי והפשוט. זה שבביתו של יהודי או בבגדיו יש צרעת, או דבר דומה המכונה צרעת בשיתוף השם (שימוש באותו מונח לשוני), הוא דבר מופלא שמחוץ לגדרי הטבע. כל המדרשים שהבאנו, מקבלים כאן פירוש סובלימטיבי ורוחני/מוסרי. ראו גם דברי רמב"ן בפירושו לויקרא פרק יג פסוק מז: "והבגד כי יהיה בו נגע צרעת - זה איננו בטבע כלל ולא הווה בעולם, וכן נגעי הבתים. אבל בהיות ישראל שלמים לה' יהיה רוח השם עליהם תמיד להעמיד גופם ובגדיהם ובתיהם במראה טוב. וכאשר יקרה באחד מהם חטא ועון, יתהוה כיעור בבשרו או בבגדו או בביתו, להראות כי השם סר מעליו. ולכן אמר הכתוב (להלן יד לד) ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם, כי היא מכת השם בבית ההוא. והנה איננו נוהג אלא בארץ שהיא נחלת ה', כמו שאמר (שם) כי תבואו אל ארץ כנען אשר אני נותן לכם לאחוזתה, ואין הדבר מפני היותו חובת קרקע, אבל מפני שלא יבוא הענין ההוא אלא בארץ הנבחרת אשר השם הנכבד שוכן בתוכה". ראו המשך דבריו שם על כך שהצרעת חלה רק בבגדים לבנים ולא צבעוניים, כי בגד צבוע מסתיר את הכיעור. נראה שהעובדה שגם רמב"ם וגם רמב"ן היו רופאים במקצועם ושלבו מדעי הטבע והרוח, וידעו מה היא צרעת, לפי מיטב הרפואה שהייתה אז, השפיעה על גישתם הסובלימטיבית הדומה בנושא צרעת הבית והבגד.

²¹ מה גם שרק הכהן יכול לקבוע אם זה אכן נגע. לאמירה עצמה יש כח, היא שיוצרת את הדין ואי לכך יש להיזהר בדיבור. ראו דברינו **פיו של שטן** בפרשת שמיני אחר כתלנו, שזה אחד המקורות למוטיב שלא לפתוח פה לשטן (תוספות יום טוב).

²² כולם מסכימים שנותנים לבעל הבית זמן לפנות כל דבר מהבית, גם חפצים פחותי ערך, והשאלה היא רק האם משום שהם עלולים לקבל טומאה ברגע שהכהן יכריז על הבית כנגוע (שיטת ר' יהודה), או שזו גזירת הכתוב וכך צריך לעשות, למרות שאין חבילי קנים ועצים מקבלים טומאה (מפני שאין להם תורת כלי).

²³ כלי חרס קטן שמוציא שמן טיפין טיפין. ראו פרשני המשנה.

²⁴ נכון שהבית מציל על הבגד והבגד על הגוף כפי שלמדנו המדרשים לעיל ורמב"ם ורמב"ן בעקבותיהם. "ואין בעל הרחמים נוגע בנפשות תחילה". אבל בעל הרחמים חס גם על ממונו של אדם. הוא נותן לו זמן לפנות כל מה שניתן מהבית. ראו המילה פך שמזכירה את יעקב אבינו שחזר וצצה שוב את מעבר יבוק "ונשתירי על פכין קטנים" ואז נאבק בו המלאך (חולין ע"א). ושם גם אחד המקורות לאמרה: "צדיקים חביב עליהם ממונם יותר מגופם".

²⁵ אם ברמב"ם וברמב"ן ראינו לעיל שכרופאים ומדענים הם מתקשים בצרעת הבית (והבגד) אבל מוכנים לקבל שלפי מעלתה וקדושתה של ארץ ישראל "אות ופלא היה בישראל", באים התנאים ואומרים שכל דין צרעת הבית "לא היה ולא עתיד להיות"! שני פרקים תמימים מוקדשים להלכות צרעת הבית במשנה: "כל הבתים מטמאים בנגעים חוץ משל גויים ... בית שאחד מצדדיו מחופה שיש ... טהור ... אין הבית מטמא עד שיהא בו אבנים ועצים ועפר ... כיצד ראיית הבית? ... מי שנכנס לבית המנוגע וכליו על כתפו – הוא והן טמאין מיד" ועוד ועוד, בפרקים י"ב ו"ג במשנה מסכת נגעים. באה התוספתא ובמשפט קצר פוסקת: "בית המנוגע לא היה ולא עתיד להיות". אבל גם היא ממשיכה שם ובפרק שלאחריו בהלכות צרעת הבית ור' אלעזר ברי' שמעון ור' שמעון בן יהודה

אוצר המדרשים (אייזנשטיין) פנחס בן יאיר עמוד 481 – אחוזה באזרה

"כי תבואו אל ארץ כנען ... אשר אני נותן לכם לאחוזתה",²⁶ מה היא לאחוזתה? אמר להם: מתחילה, מפני שהיתה הגזירה זו עליכם שתשועבדו בארץ מצרים, מה כתיב שם: "וישב ישראל בארץ מצרים ויאחזו בה" (בראשית מז כז)²⁷ - הארץ היתה אוחות בהם ותופסת אותם, ואילו היה מבקשים לצאת מתוכה קודם לכן לא היו יכולים עד שבה הקץ שהם חייבין. לפיכך כתיב: "ויאחזו בה" - כאדם שאוחז בו בעל כורחו. אבל כיון שבאו לארץ כנען, אמר להם הקב"ה: לא תהיו סבורים שאתם נאחזים בה ויש עליכם עוד שעבוד אחר, חייכם ברשותכם היא. אתם אוחזים ותופסים אותה, היזהרו בכם פן תחרב הארץ ממעשיכם הרעים. ונתתי נגע צרעת ...²⁸

שבת שלום

מחלקי המים

מים אחרונים 1: סוף דבר, נראה שבדין צרעת הבית חברו רעיונות רבים, חלקם משלימים וחלקת אף נוגדים. כיצד ניתן להבין את לשון התורה: "וכי תבואו ... ונתתי ... האם בית שנתגלתה בו צרעת הוא סימן טוב: יתגלה בו אוצר, לטובתו נשברה רגל פרתי וכו' - מנתצים את בתי הכנענים ובונים בית יהודי חדש, או שמא סימן רע שביתו של אדם הוא מבצור ובו הוא שומר את חפציו מהם כשרים ומהם מכשרים פחות, נחשף כעת לעיני כל? האם צרעת הבית היא שלב ראשון של אזהרה לפני פגיעות קשות יותר בבגד ובגוף, או שמא אדרבא, היא מכפרת ובה עצמה יש לנהוג בזהירות שהרי התורה חסה על ממונם של ישראל? ולצד כל אלה הדין המיוחד של בית אפל שאין לפתוח את חלונותיו ולחפש בו נגעים, ומעמדה המיוחד של ירושלים שאין בה צרעת הבית. ומעל כל אלה, ואחרי כל פרטי הדינים בתורה שבכתב ובע"פ, באים חז"ל ואומרים: "בית המנוגע לא היה ולא עתיד להיות. למה נכתב? אלא לומר לך: דרוש וקבל שכר". ושני גדולי ישראל, רמב"ן ורמב"ם שגם הכירו היטב את מדעי הטבע דאז וידעו שאכן אין מציאות כזו (המוכרת לנו), טרחו לדון בנושא למעלתה ושבחה של ארץ ישראל שרק בה תיתכן צרעת הבית. נפלאים דברי תורה.

מים אחרונים 2: שני המקורות המדרשיים העיקריים שהבאנו הם ויקרא רבה פרשה יז ותנחומא, בובר והרגיל, לפרשת מצורע. כדאי מאד לקרוא מדרשים אלה במקור ולעמוד, בין השאר, על ההבדלים בין מדרש תנחומא בובר והרגיל.

מוכנים להעיד שהיו מקומות כאלה בעזה ובגליל. האם הערתם היא עובדתית או קביעה ערכית? ועכ"פ, שים לב שוב למעמדה המיוחד של ירושלים גם לגבי דבר שלא היה ולא עתיד להיות. וכבר הקדשנו דף מיוחד בפרשת ראה למספר נושאים [שלא היו ולא עתידים להיות](#), אלא "דרוש וקבל שכר".

²⁶ בסוף דברינו אנו שוב חוזרים אל הפסוק שבראש הדף: "כי תבואו אל ארץ כנען אשר אני נתן לכם לאחוזתה ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם" (ויקרא יד לד), פעמיים נזכרת המילה "אחוזתה" בפסוק. הנה מתקיימת הבטחת הארץ לאחוזתה שניתנה לאבות, כהבטחה לאברהם בעת שינוי שמו מאברם לאברהם וציווי ברית המילה, בראשית יז ח: "ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ מגידך את כל ארץ כנען לאחוזת עולם והייתי להם לאלהים". וכן בברכת יעקב ליוסף, ולשני בניו, בראשית מח ד: "ויאמר אלי הנני מפרך והרביתי ונתתי לך עמים ונתתי את הארץ הזאת לזרעך אחריו אחוזת עולם". אבל הדרשן שלנו מדבר על האחוזות אחרת של בני ישראל, בארץ אחרת, "בארץ לא להם", אחוזת שקשורה גם היא באברהם.

²⁷ הפסוק החותם את פרשת ויגש: "וישב ישראל בארץ מצרים גשן ויאחזו בה ויפרו ויגרבו מאד".
²⁸ מקור מדרש זה הוא בראשית רבה (תיאודור-אלבק) כ"י וותיקן פרשת ויגש פרשה צה: "וישם אותה יוסף וגו' וישב ישראל בארץ מצרים וגו' - הכה אתמר: ויאחזו בה ולהלן אתמר: אשר אני נותן לכם לאחוזתה (ויקרא יד לד)! אלא, כן ארעה צרתון למגבי שטרה מינהון לפיכך הוא אומר: ויאחזו בה. ברם להלן: אשר אני נותן לכם לאחוזתה - אם זכיתם לאחוזתה ואם לאו אתם גולים ממנה". ראו נוסח גם במדרש תדשא פרק יז. הדרשן מעמת את "ויאחזו בה" של בני יעקב בארץ מצרים (לאחר שאמרו לפרעה: "לגור בארץ באו עבדיך") עם "לאחוזתה" ו"ארץ אחוזתכם" בפרשתנו. בארץ מצרים, אולי בכל גלות, הארץ אוחות בעם, עד שיגיע הקץ, עד שייגבה השטר. בארץ ישראל, היא ארץ כנען, העם צריך לאחוז בארץ, לתפוס אותה. היא ברשותו ולא הוא ברשותה. אך דא עקא, שרשות זו היא על תנאי. אם לא יהיה העם נאמן למצוות הארץ, אם לא יאחזו בה כראוי, אם ינהג כמעשה הכנענים אשר גרו בה לפניו, יבוא נגע הצרעת. ראו דברינו [כמעשה ארץ וכמעשה ארץ כנען](#) בפרשת אחרי מות.